

6. Концепція державної програми розвитку освіти на 2006–2010 роки // Вища школа. – 2008. – № 7. – С. 78–126.
7. Кремень В.Г. Трансформація особистості в освітньому просторі сучасної цивілізації / В.Г. Кремень // Педагогіка і психологія. – 2008. – № 2. – С. 5–14.
8. Кремень В.Г. Якісна освіта: сучасні вимоги / В.Г. Кремень // Педагогіка і психологія. – 2006. – № 4. – С. 5–17.
9. Марків О. Діагностика якості сучасного стану соціально-психологічного здоров'я студентської молоді / О.Т. Марків // Вища освіта України. – 2010. – № 1. – С. 90–96.
10. Оржеховська В.М. Стратегія педагогіки здорового способу життя / В.М. Оржеховська // Педагогіка і психологія. – 2006. – № 4. – С. 19–28.
11. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / [З.Н. Курлянд, Р.І. Хмелюк, А.В. Семенова та ін. ; за ред. З.Н. Курлянд]. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2005. – 399 с.
12. Перехейда О.М. Духовна культура педагога: проблема формування / О.М. Перехейда // Вища освіта України. – 2008. – № 3. – С. 68–74.
13. Подольська Є. Соціологічний портрет сучасного студента: теоретико-методологічні підходи / Є. Подольська // Вища школа. – 2010. – № 2. – С. 22–33.
14. Рудницька І. Проблема самореалізації вчителя: утвердження через інновації / І. Рудницька // Вища освіта України. – 2008. – № 2. – С. 40–44.
15. Рябенко В.І. Вищий навчальний заклад як засіб формування цінностей громадянського суспільства та цивілізаційного визначення молоді / В.І. Рябенко // Вища освіта України. – 2007. – № 3. – С. 88–96.
16. Сущенко А.В. Постановка проблеми розуміння сутності духовного розвитку педагогов вищої школи / А.В. Сущенко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол.: Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя, 2010. – Вип. 6 (59). – С. 352–359.
17. Ціннісні парадигми освіти. – Х. : Основа, 2004. – 128 с.
18. Чопей В.С. Основні соціологічні підходи до вивчення студентської молоді / В.С. Чопей // Вища освіта України. – 2009. – № 4. – С. 88–97.

КАРАКАТСАНІС Т.В.

ФОРМИ РОБОТИ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН У ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕДЖІ

Головним завданням вищих педагогічних закладів на сучасному етапі є підготовка конкурентоспроможних фахівців (Закон України “Про вищу освіту”, Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті, Державна програма “Вчитель”). Важливу роль у вирішенні цього питання відіграє застосування тих чи інших форм роботи на заняттях, адже, як зазначає О. Вишневський, вони є не “методичною дрібницею, а чинником, який має вирішальне значення у формуванні особистості” [6, с. 84].

Аналіз науково-методичної літератури дає змогу дійти висновку, що питанню застосування різних форм роботи на заняттях присвячено праці багатьох учених, зокрема О. Вишневського [6], який дослідив вплив різних форм роботи на формування особистості учня. І. Підласий [3] проаналізував західні зразки колективного навчання; Г.П. П'ятакова, Н.М. Заячківська дослідили історію виникнення різних форм роботи [4]; В.О. Мазуренко, І.О. Ведмедєв, І.В. Ємець визначили особливості впливу різних форм організації навчальної діяльності на результативність навчального процесу [2]; С.В. Ратовська проаналізувала теоретико-методичні етапи дослідження групової навчальної діяльності учнів у контексті соціальних змін в Україні [5]. Однак питання використання різних форм роботи на заняттях у педагогічному коледжі вивчено недостатньо.

Мета статті – висвітлити особливості застосування різних форм роботи на заняттях із фахових дисциплін у педагогічному коледжі.

Основні напрями підготовки в педагогічному коледжі – це “Початкове навчання” і “Дошкільне виховання”. Особливістю навчання є те, що студенти –

підлітки 15–18 років – мусять за досить короткий строк (чотири (на базі 9 класів) або два роки (на базі 11 класів)) не лише засвоїти необхідні ЗУНи для здійснення своєї майбутньої професійної діяльності, а й набути професійно значущих якостей особистості як необхідної складової готовності до реалізації своїх майбутніх функцій учителя чи вихователя (Закон України “Про вищу освіту”). Важливими складовими забезпечення необхідного результату виступають доцільно дібрані форми роботи, які викладачі коледжу застосовують на заняттях з предметів різних циклів (загальноосвітньої, гуманітарної та соціально-економічної, природничо-наукової, професійної та практичної підготовки). На заняттях з дисциплін циклу професійної підготовки (або фахових дисциплін), які включають методики викладання предметів початкової школи (для шкільного відділення, їх ми розглянемо детальніше), студенти отримують як теоретичну підготовку, так і практичний досвід; і відповідно створюються всі умови для подолання розриву між теорією та практикою сучасної початкової школи, який, на жаль, на сьогодні все ще існує. Одним із завдань, яке постає перед викладачами фахових дисциплін коледжу, є не лише познайомити студентів з тим, як найдоцільніше організувати роботу на різних етапах уроку, надати можливість кожному для вправлення, а й свої власні заняття організувати таким чином, щоб студенти, як-то кажуть, на собі відчули переваги та недоліки різних форм роботи.

Розглянемо детальніше особливості кожної з форм. Спочатку зазначимо, що вітчизняні й зарубіжні вчені виділяють такі форми роботи, які застосовуються на заняттях з різними навчально-виховними цілями: фронтальна, робота в групах, робота в парах, індивідуально-масова форма роботи.

Традиційно на заняттях більшості викладачів переважає фронтальна робота. Це пояснюється тим, що її планування не вимагає від викладача великих зусиль. У цієї форми є свої переваги: викладач тримає в полі зору всіх студентів, має змогу виправляти допущені помилки, проаналізувати відповідь з усією групою. Особливо ефективним є її застосування на етапі первинного засвоєння нового матеріалу. Але, як зазначає О. Вишневський, фронтальні форми роботи дуже екстенсивні. Свій стимул викладач фактично не адресує нікому конкретно. І якщо одержане фронтально завдання примушує якусь частину студентів прогнозувати відповідь в атмосфері очікування можливого виклику, то вже в момент самого виклику одного студента свідомість решти відключається. Цикл діяльності не завершується. Вчений вважає найбільш методично невдалим виклик одного учня до дошки, коли всі інші учні мають можливість повністю відключитися від того, що робиться в аудиторії. Для багатьох учнів воно є лише вимушеним неробством, яке поступово стає рисою характеру [6, с. 80]. Тому викладачу не варто обмежуватись лише цією формою роботи на занятті, обов’язково продумувати завдання для активізації уваги й мислення всіх учасників навчального процесу.

При викладанні фахових дисциплін у педагогічному коледжі на заняттях також переважає саме ця форма. Під час лекцій в аудиторії домінує режим “викладач → студент”, а це, за словами О. Вишневського, вельми негативно позначається на соціальному вихованні студентів. Справа в тому, що в цих умовах вони повинні постійно сфокусовувати свою увагу в одну точку – на викладача. Така однобічна скерованість їх орієнтації позбавляє кожного з них можливості “відчувати” своїх товаришів і, тим більше, можливості співпрацювати з остан-

німи, співпереживати, користуватися їх допомогою та допомагати їм. Так відбувається відчуження особистості, руйнується почуття взаємозалежності людей і потреби у взаємодопомозі [6, с. 81]. Під час семінарів, як правило, також переважає ця форма роботи: один студент доповідає, а інші – слухають.

Істотний недолік фронтальної форми роботи і в тому, що вона руйнує мотивацію навчання. А як зазначає І. Підласий, мотивація навчання є найвпливовішим фактором серед тих, які визначають продуктивність навчально-виховного процесу [3, с. 214]. “Усе, що робить дитина, повинно завершуватися очікуваним результатом і почуттям задоволення, бо лише для цього прикладалися зусилля. І лише таке завершення роботи зумовлює бажання повторити дію, тобто впливає на формування мотивації. Однак це, звичайно, можливе тільки тоді, коли людина сама вирішує свою проблему. Спостереження за чужою (найчастіше вчителя) діяльністю, пасивна причетність до неї джерелом таких бажань бути не може. А між іншим саме в такому становищі – спостерігачів – перебуває більшість учнів в умовах домінування фронтальних форм роботи” [6, с. 81]. Тому більшість викладачів коледжу запроваджують інтерактивні лекції на заняттях із фахових дисциплін, адже вони дають змогу урізноманітнювати форми роботи під час їх проведення, завдяки зворотному зв’язку викладач управляє розумовою діяльністю студентів, враховує стан аудиторії. Після кожної завершені смислової частини лекції викладачі закріплюють знання студентів, пропонуючи різні види завдань, спрямовані на цільову аудиторію, наприклад, переглянути відеофрагмент, зміст якого – це навчальна ситуація, розв’язання якої потребує знань матеріалу, викладеного в лекції. А потім на етапі закріплення, поглиблення й систематизації знань викладач змінює форму роботи – студенти працюють у групах, обговорюють ситуацію та пропонують оптимальні шляхи вирішення педагогічної проблеми, адже, на думку багатьох учених і педагогів-практиків, саме на цьому етапі групова форма організації навчання є найбільш ефективною.

Як стверджує більшість науковців і показує практика, робота в групах (від 3 до 10 осіб) є дуже перспективною формою роботи на заняттях, адже вона має багато переваг. Групі студентів пропонується розв’язати навчальне завдання, а для цього їм треба проаналізувати ситуацію, знайти необхідну інформацію, перевірити знайдені дані, оцінити результат своєї роботи [5]. Отже, відбувається активна взаємодія учасників навчально-виховного процесу. І навіть якщо в групі буде домінувати один чи більше студентів, інші будуть намагатися підвищити свій престиж в їх очах. “В умовах групового вирішення завдань диференціація – “природна”, і це дає змогу не загострювати в студентів почуття ущемленості” [6, с. 83]. Працюючи разом, маючи спільну мету, студенти вчать прислухатися до інших, поважати чужу думку і при цьому набувати впевненості в собі. Це особливо актуально для майбутніх викладачів початкових класів, адже перед ними незабаром постане схожа проблема і тоді, спираючись на власний досвід, керуючись власними сформованими уміннями й навичками, вони будуть свідомо та впевнено підходити до розв’язання подібних завдань.

Групову роботу широко застосовують у всьому світі. Західна школа здійснює коопероване (взаємне) навчання студентів. Як стверджує І. Підласий, який досліджував це питання, щоб навчання за цим методом було успішним, треба дотримуватися ряду характеристик, а саме: освоюючи академічний матеріал,

студенти повинні працювати командою; кожна група повинна мати у своєму складі і відмінників, і “середняків”, і таких, що відстають; команди мають бути різнорідними за статтевою ознакою (у педагогічному коледжі, де переважно навчаються дівчата, цієї умови важко дотримати); повинна бути передбачена система заохочень як для всієї групи, так і для окремого студента [3, с. 504]. Колективне навчання має стати невід’ємною частиною навчального процесу в педагогічному коледжі, адже в процесі допомоги іншим учасникам групи в освоєнні матеріалу студенти набувають практичного досвіду викладацької діяльності.

Ще одна форма роботи – робота в парах – застосовується з метою вирішення завдань з будь-якої фахової дисципліни. Це традиційна форма роботи на заняттях з методики викладання іноземної мови, передусім через комунікативну спрямованість іншомовної підготовки. За її допомогою викладач, наприклад, організовує пошук необхідної інформації, дискусію, взаємонавчання та взаємоперевірку. Під час одночасної роботи всіх студентів у парах викладач має змогу слідкувати за навчальним процесом кожного студента.

Важливо, щоб студенти педагогічного коледжу оволоділи вмінням різними способами здобувати нові знання, мати та відстоювати свою позицію, щоб у них був сформований пізнавальний інтерес. Цього можна досягти, організувавши навчальну дискусію в парах. Однією з найважливіших умов ефективності навчальної дискусії, на думку І. Підласого, є попередня та ґрунтовна підготовка до неї студентів як у змістовому (тобто накопичення необхідних знань з теми майбутньої дискусії), так і формальному відношенні (виборі форми викладу цих знань). Тому викладач має заздалегідь подбати про розвиток у студентів умінь ясно й точно викладати свої думки, чітко та однозначно формулювати запитання, наводити конкретні докази, заперечувати опонентам тощо [3, с. 485]. На жаль, більшість сучасних підлітків майже не володіє цими вміннями. Тому, щоб через чотири роки навчання в педагогічному коледжі студенти настільки оволоділи цими вкрай необхідними для вчителя вміннями, викладачі всіх фахових дисциплін коледжу мають бути неодмінно задіяні в цій роботі.

У практиці початкової школи широкого застосування набула індивідуально-масова форма роботи на уроці: всі учні повторюють уголос правило, читають синхронно з метою формування техніки читання, прописують букви тощо. Тому викладачі коледжу мають сформувати в студентів вміння організовувати індивідуально-масове виконання навчальних завдань. Ця форма роботи має багато спільного з фронтальною, але, на відміну від останньої, за словами О. Вишневецького, забезпечує одночасну участь у праці всіх учнів, інтенсифікує навчально-виховний процес, підвищує коефіцієнт корисності навчального часу. Крім того, як зазначає вчений, ця діяльність залишає підлітка насамоті з навчальним завданням, вимагає від нього самостійних, часто творчих дій з метою її вирішення. Активізуються механізми синтезу-аналізу, відбувається відбір необхідної інформації, пошук своїх способів досягнення результату тощо. У цьому процесі на межі своїх можливостей реалізуються психічні, духовні, фізичні та соціальні функції особистості. Тому є всі підстави вважати, що індивідуально-масові форми роботи – досить ефективний педагогічний засіб їх розвитку [6, с. 82].

Висновки. Під час викладання фахових дисциплін у педагогічному коледжі викладачі мають застосовувати всі форми роботи на своїх заняттях, попере-

дньо проаналізувавши переваги й недоліки кожної форми щодо успішної реалізації того чи іншого навчального завдання на занятті. Ще раз підкреслимо: всі форми, адже для майбутньої педагогічної діяльності студентів коледжу велике значення має власний приклад викладачів. Ще видатний чеський педагог Ян Амос Коменський стверджував: “Без прикладу нічого не навчишся” [1].

Література

1. Красновский А.А. Ян Амос Коменский / А.А. Красновский. – М., 1953.
2. Мазуренко В.О. Особливості впливу організаційних форм навчання на на результативність навчального процесу [Електронний ресурс] / В.О. Мазуренко, І.О. Ведмедев, І.В. Ємець. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pednauk/2009_1n/104.pdf.
3. Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології : інтерактивний підруч. для педагогів ринкової системи освіти / І.П. Підласий. – К. : Слово, 2006. – 616 с.
4. П’ятакова Г.П. Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у вищій школі [Електронний ресурс] / Г.П. П’ятакова, Н.М. Заячківська. – Режим доступу: http://tourlib.net/books_others/redtechnol3.htm.
5. Ратовська С.В. Теоретико-методичні етапи дослідження групової навчальної діяльності школярів [Електронний ресурс] / С.В. Ратовська. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2007_13_1/doc_pdf/Ratovs'ka_st.pdf.
6. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посіб. для ВНЗ / О. Вишневський. – 3-тє вид., доопрац. і доп. – К., 2008. – 568 с.

КІСЕНКО О.О.

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Істотні економічні, політичні та соціально-культурні перетворення на сучасному етапі розвитку України актуалізували потребу у фахівцях, а саме в соціальних працівниках, які володіють системними соціальними знаннями, досвідом прогнозування перспективного розвитку соціальних відносин, підготовки й обґрунтування продуктивності комплексних соціальних рішень в умовах євроінтеграції та глобалізації. Задоволення цієї потреби великою мірою залежить від ефективності системи вищої професійної освіти, оскільки саме вона спрямована на підготовку висококваліфікованих фахівців із нових спеціальностей, зокрема в галузі соціології, здатних до професійного зростання та професійної мобільності на національному й міжнародному ринку праці. Саме тому пріоритетна роль на сучасному етапі розвитку суспільства належить надзвичайно актуальній і водночас досить складній проблемі вдосконалення системи підготовки майбутніх соціальних працівників у ВНЗ.

У вивчення проблеми концептуальних засад фахової підготовки майбутніх соціальних працівників вагомий внесок зробило багато дослідників, науковців та соціальних педагогів-практиків, серед них: А. Вербицький, Т. Зуйкова, О. Леонтєв, М. Лукашевич, В. Симонов, О. Холостова, О. Цокур та ін. Властивий сучасному розвитку цивілізації динамізм, нарощування її культурного потенціалу, мінливість змісту професійної праці соціальних працівників вимагають фахівця нового типу, здатного не тільки обслуговувати наявні виробничі та соціальні технології, а й бути активним суб’єктом інноваційної діяльності, як у межах своєї держави, так і в умовах євроінтеграції.

Мета статті – розкрити концептуальні засади фахової підготовки майбутніх соціальних працівників в умовах вищої школи.